

TEMA: Kunskaper för en ny tid

Pedagogisk kritik av samtidens kunskapspraktiker

Stefan Lund & Daniel Sundberg

Kunskapsagendan – En inledning

Kunskapsfrågorna, vad räknas som kunskap, vem som sätter kriterierna för giltig kunskap och hur olika uppfattningar om kunskap förändras över tid, är centrala för policyaktörer på olika arenor. Mer eller mindre öppet sker ständiga förhandlingar, omformuleringar och definitioner kring vad som är giltig och nödvändig kunskap. I relation till de genomgripande reformer som pågår är det påtagligt hur perifer en kritisk och offentlig prövning av kunskapsfrågorna blivit. I en tid när förändring allmänt uppfattas som nödvändig och brådskande, finns det få röster som diskuterar reformförändringarnas riktning, innehåll och konsekvenser. Framför allt pedagogiska, skulle kunna tilläggas.

Med inspiration från ett kritiskt diskursanalytiskt perspektiv bidrar detta temanummer med analyser av pågående policyförändringar i skola och arbetsliv. Syftet är att studera praktiker där kunskaper förhandlas och får implikationer i pedagogiska verksamheter. Bidragen i detta temanummer studerar policydiskursers inflytande över utbildning och sjukvård, genom att granska hur den diskursiva formeringen också villkorar processer av inkludering och deltagande såväl som exkludering och marginalisering.

Stefan Lund är docent i pedagogik på Institutionen för Pedagogik, Psykologi och Idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet, 351 95 VÄXJÖ. E-post: stefan.lund@lnu.se
Daniel Sundberg är docent i pedagogik på Institutionen för Pedagogik, Psykologi och Idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet, 351 95 VÄXJÖ.
E-post: daniel.sundberg@lnu.se

Det finns en rad olika forskningsansatser som belyser hur globalisering, resultatstyrning och standardisering påverkar policyformeringen. Den ansats som kapitlet representerar studerar policydiskurser utifrån ett kritiskt tolkande perspektiv. Det ställer ansatsen i stark motsättning till t.ex. implementeringsforskningen när det handlar om att undersöka relationer mellan policy och praktik. I linje med vår utgångspunkt betraktas policy som utövande av politisk makt genom hur målsättningar legitimeras, hur kunskaper väljs ut, hur värden premieras och hur olika resurser allokeras. Den kritiska ansatsen ligger i att undersöka språket som används för att legitimera dessa processer. Det betyder att en avgörande ambition är att kritiskt granska de rådande förändrings- och reformpaket som kommit att bli dominerande i policyformering och visa på deras inneboende dilemma, värdepremisser och sociala konsekvenser.

En alltmer dominerande styrningsmaxim i rådande policydiskurser är att endast det som kan mätas kan styras. I utbildningspolitiken har styrningen i hög grad förflyttats från symboler till siffror. Den typ av inflytande som inte minst internationella kunskapsmätningar (men även nyckeltal inom sjukvården) betonar är utfallet och slutledet i styrningskedjan. Om tidigare kunskapspraktiker i hög grad präglats av den moderna framstegstanken där upplysning och jämlikhet utgjort ledstjärnor kännetecknas dagens av en tävlingsorienterad kunskapskapprustning. Mätbar framgång, helst i ekonomiska termer, tycks rama in dagens policyproblem.

En viktig drivkraft i denna utveckling handlar om hur omfattande systemförändringar följs upp av ett mät- och kontrollsystem som ska tillförsäkra effektivt utnyttjande av utbildningsinvesteringar. För att förstå och förklara denna reformutvecklings massiva tryck på decentralisering och avreglering, ökad lärar- och elevmobilitet, ökat konkurrenstryck, resultatstyrning, standardisering och jämförbarhet kan diskursanalyser ge viktiga bidrag till att förklara hur visst kunskapsinnehåll legitimeras och omsätts i skolans och sjukvårdens praktiker.

Detta temanummer vill framförallt visa hur pedagogiskt inspirerad kritisk diskursanalys uppmärksammar hur policy och praktik samspelar i skilda kunskapspraktiker. Policydiskurserna är inte enbart en tom retorik som rör sig på en politisk nivå. Tvärtom, de bidrar med språk, terminologi, tolkningsredskap, handlingsnormer, premisser för de dagliga pedagogiska processerna i utbildning såväl som i arbets- och kulturliv. Lokala aktörer som t.ex. skolledare, lärare, elever och kommunpolitiker kan i detta perspektiv förstås som policyaktörer (Ozga 2000). Denna utgångspunkt leder oss bort från traditionella uppdelningar mellan formulerings- och realiseringsarenor. Detta per-

spektiv att studera policy som diskurs och social praktik medför att styrdokument inte kan förstås isolerade från dess samhällspolitiska kontext. Policytexter måste förstås utifrån de processer och samhällseliga villkor som gör dem möjliga (Fairclough 1989).

Utifrån det diskursanalytiska perspektiv som samlar bidragen i föreliggande temanummer så vänds intresset mot fallstudier för att studera och analysera hur diskurser (effektivitet, resultatstyrning, evidens etc.) växer fram, hur vissa diskurser blir dominerande, hur de blir rekontextualiserade (d.v.s. börjar spela en roll inom nya fält) och slutligen hur de blir verksamma och materialiserade också i dagliga pedagogiska verksamheter. Bidragen i detta temanummer representerar ett urval av sådana nedslag i kunskapspraktiker som också visar hur policydiskurser får en rad pedagogiska konsekvenser. Det handlar t.ex. om hur viss kunskap och kompetens betraktas som central och hur nytta och mätbarhet intar positioner som fällande kriterier. Det handlar också om hur vissa värden premieras genom olika sätt att rama in de pedagogiska frågorna, där kunskap som individuellt konkurrensmedel tenderar att konkurrerar ut kunskap som medborgerligt meningskapande (se exempelvis Jan Bergrens artikel i detta temanummer).

Några centrala begrepp

Så långt har vi diskuterat temanumrets gemensamma inriktning mot diskursanalys, policyförändringar och kunskapspraktiker. Fortsättningsvis kommer vi att utveckla förståelsen för våra metodologiska och teoretiska perspektiv genom att diskutera en kedja av för temanumret relevanta begrepp från den kritiska diskursanalysens (CDA) arsenal. CDA har sitt ursprung i kritisk lingvistik där Norman Fairclough har varit verksam alltsedan slutet av 1980-talet. Ansatsen har sedermera utvecklats som teoretiskt och analytiskt perspektiv inom samhällsvetenskapen. Nämnde Fairclough lämnar flera öppningar i sitt teoretiska arbete. Teoribildningens centrala begrepp är kontextuellt orienterade och kan sättas i arbete på lite olika sätt beroende på betoning och övergripande forskningsintresse. I temanumret genomförs fem kontextuella analyser av olika kunskapspraktiker. Samtliga har ett kritiskt tolkande perspektiv som möjliggör en pedagogisk kritik mot dominerande diskurser. Vi kommer att diskutera fem centrala begrepp som ramar in temanumrets övergripande teoretiska ansats: diskurs, förändring, legitimitet, diskursordning och mening.

Diskurs definieras i detta sammanhang som ett intersubjektivt konstituerat begrepp. Innebörden är att diskurs ges en socialt sammanbindande kraft (Fairclough 1992).

Describing discourse as social practice implies a dialectical relationship between a particular discursive event and the situation, institution and social structure that frame it: the discursive event is shaped by them, but it also shapes them. That is discourse is socially conditioned – constitutes situations, objects of knowledge, and the social identities of and relationship between people and groups of people (Wodak 1996, s 15).

En diskurs utgörs av specifika kunskapsanspråk som konstruerar världen på ett visst sätt, vad som är värdefull eller mindre värdefull kunskap, bra eller dålig vård eller utbildning. Denna utgångspunkt innebär också att diskurser legitimerar vissa språkhandlingar och utesluter andra. Diskurser reglerar med andra ord handling och interaktion. En kritisk diskursanalys behöver därmed också klargöra hur diskursiva maktanspråk påverkar aktörers handlingsutrymme och de sociala konsekvenser som detta för med sig.

En helt central aspekt i CDA är att studera diskurs i relation till social *förändring*. Exempelvis hur policy argumenterar och fastställer vissa anspråk för hur en god pedagogisk praktik bör formas och vilka kunskaper och kompetenser som ska utvecklas. I policyreformer finns alltid motbilder, där problematiken med det nuvarande tillståndet målas upp. Den goda pedagogiska praktiken ställs mot den undermåliga, den kunskapseffektiva mot den kunskapsineffektiva etc. En viktig aspekt i detta temanummer är hur förändringsambitioner *legitimeras*. För att den föreslagna policyn ska förstås som giltig och relevant krävs legitima skäl för detta. Vad vi vill peka på är att policyreformer aldrig sker i ett socialt eller språkligt vakuum. För att få legitimitet behöver policy på ett eller annat vis sättas i relation till de samhällliga och kollektiva föreställningar och erfarenheter som finns inom en viss institution och verksamhet. Empiriskt och analytiskt är därmed legitimitet ett viktigt begrepp för detta temanummers analyser.

Diskursiva strukturer (Fairclough 1992, kallar dessa orders of discourse) tar form i relation till specifika situationer (exempelvis reformer på nationell eller lokal nivå). En *diskursordning* kan alltså ses som den diskursiva aspekten av den förhandling som definierar kunskapspraktiker som eftersträvansvärda eller undermåliga. Konsumtionen, distributionen och tolkningen av talad och skriven text utgör navet i den förhandling vi nu talar om. Här är det viktigt att påminna sig om att CDA inte enbart studerar hur rådande diskursordning artikuleras och omartikuleras, utan även om hur en sådan diskursordning upprätthåller eller förändrar sociala maktrelationer inom de pedagogiska praktiker som den berör (Fairclough 1992, Fairclough 1995). Ifall en förändring sker i rådande diskursordning talar detta även för en pågående social och kulturell förändring.

Låt oss ta exemplet gymnasieskolan. Gy 11 kan tolkas som en omartikulation av tidigare diskursordning, där reformen bibehåller neo-liberala utgångspunkter – konkurrens mellan skolor och elevers utbildningsval som en reglerande faktor av utbildningsmarknader – samtidigt som reformen tillför en neo-konservativ betoning på nationell reglering och standardisering av kursplaner, tydliga utbildningsvägar och väldefinierade förkunskapskrav till olika program (se Adolfsson och Berggren i detta temanummer). Den diskursiva mix av till synes motstridiga textargument skapar en diskursordning som ger anvisningar om en handlingsinriktning och samtidigt avvisar andra förändringsalternativ. Den omartikulerade diskursordningen pekar ut nya villkor för den utbildningspolitiska agendan samtidigt som detta förankrats i samhällliga kunskapspraktiker, statistisk evidens om ökad segregation, elever som inte går ut med fullständiga gymnasiebetyg (yrkes eleverna klarar inte av kärnämneskurserna), hög ungdomsarbetslöshet, dåliga resultat på PISA mätningar etc.

Den fråga som vi nu behöver ställa oss är hur ska vi förstå relationen mellan diskurs, förändring, legitimitet, diskursordning och människors levda liv? Vi följer historikern Gordon S. Wood när han skriver: ”Vi kan verkligen inte handla om vi inte gör våra handlingar meningsfulla, om vi inte kan finna ord som rättfärdigar, legitimerar, eller förklarar våra handlingar” (Wood 2011, s. 14). Det finns alltså inga handlingar utan idéer och språk, som i sin tur ger handlandet en viss mening och legitimitet. Vi fortsätter med ett citat av Fairclough som förstärker insikten om hur *meningsbegreppet* kan ha ett förklaringsvärde i detta sammanhang: ”Discourse is a practice not just of representing the world, but of signifying the world, constituting and constructing the world of meaning” (Fairclough 1992, s. 64). Diskurser kan därmed ses vara relaterade till meningskluster som klassificerar våra föreställningar, organiserar våra medvetanden och anknyter till våra erfarenheter. Det är på detta sätt som diskurs både begränsar och möjliggör handling. För att en förändrad policy ska uppfattas som legitim behöver denna angöra till dominerande sätt att förstå och skapa mening för människor i deras sociala och kulturella sammanhang.

Pedagogisk kritik med inspiration av CDA

En särskild poäng med att anlägga ett diskursanalytiskt perspektiv på kunskapspraktiker är att den återkommande dikotomin mellan språk och handling löses upp. Fairclough (1995) menar i själva verket att det är möjligt att hantera ”language use as social practice” (s. 131). Innebörden av detta är att text uppfattas som handling, och att språk-

handlingar ska studeras kontextuellt och historiskt. I artiklarna från Norman & Fritzén samt Nilsson hanteras spänningsfältet mellan policy och praktik på detta sätt. Dessa artiklar visar hur diskurser påverkar och påverkas av det sociala sammanhang där de uttrycks. Det är i detta spänningsfält som vi ser möjligheten att kritiskt studera förändring och dess konsekvenser inom ramen för kunskapspraktiker.

Artiklarna i detta temanummer är inspirerade av Fairclough's (1992, 1995) analysverktyg; *text, diskursiv praktik och social praktik*. Fairclough poängterar att det inte finns någon över- eller underliggande nivå mellan dessa (jfr en annan vanlig analytisk uppdelning mikro-meso-makro), utan att de olika dimensionerna belyser en och samma praktik.

Any discursive 'event' (i.e. any instance of discourse) is seen as being simultaneously a piece of text, an instance of discursive practice, and an instance of social practice" (Fairclough 1992, s. 4).

Uppdelningen i tre dimensioner görs i syfte att ge en rikare och mer nyanserad analys av språkhandlingarna betraktade i perspektiv av deras sociala och kontextuella inbäddning. En generell kritik mot tolkande ansatser är att de ofta stannar vid detaljerade tolkningar av text. En sådan, som Isaac Reed (2011) benämner det, minimal tolkning, har en rik detaljnivå men förmår inte förklara språkliga och sociala handlingar i relation till historiskt kontextuella villkor och de sociala strukturer som texten är inflätad i. En styrka med den kritiska diskursanalysen är möjligheten att överskrida den texttolkande nivån. Överskridandet är kopplat till vad som benämns som den dialektiska relationen mellan diskursiv- och social praktik.

På en mer konkret nivå innebär detta att analysen delas upp i tre steg, beskrivning, förståelse och förklaring (Fairclough 1992). Bidragen i detta temanummer använder sig med lite olika betoning av dessa analysdimensioner.

Den beskrivande nivån handlar om textens innehållsliga och begreppsliga uttryck. I en renodlad form innebär detta texters organisation och struktur på en fonologisk, grammatisk och lexikal nivå (Fairclough 1992, 1995, Chouliaraki & Fairclough 1999). I ett pedagogiskt forskningssammanhang menar vi att analys och tolkning av text dels kan ses som en begränsning och dels som en möjlighet. Forskare inom samhällsvetenskap/pedagogik har sällan ett lingvistiskt forskningsintresse, vilket naturligtvis begränsar genomförandet av en CDA analys i dess strikta betydelse. Samtidigt menar vi att CDA har kopplingar till pedagogiska frågor som centreras till den diskursiva vändningen och dess epistemologiska distinktioner kring intersubjektivitet och språk/text som handling.

Vårt sätt att närma oss textbegreppet innebär en förskjutning från en lingvistisk till en pedagogiskt tolkande emfas. Vi menar att analyserna av policyförändringar och dess effekter på olika kunskapspraktiker har ett principiellt pedagogiskt kunskapsintresse som förskjuter de lingvistiska utgångspunkterna mot ett kritiskt tolkningsanspråk. En andra kompletterande lösning på hur textbegreppet ska hanteras kan skönjas i den tradition som finns inom den utbildningspolitiska begreppsanalysen. Schüllerqvist (1995) menar att diskurser alltid lutar sig mot en viss värdebas vilken i sig konstitueras via skilda begrepp. I texter finns begrepp som underbygger och preciserar de diskursiva anspråk som görs. I exempelvis Adolfssons artikel studeras tongivande begrepp, så kallade "semantiska magneter" vilka avgränsar och legitimerar utbildningsreformers sätt att tala om kunskap. Det är i förhållande till dessa begrepp som Adolfsson i ett nästa steg talar om kunskapsdiskurser och hur dessa förändras över tid.

Det andra steget i analysen handlar om att skapa förståelse för vilka diskurser som reglerar texten. I kontrast till det inledande beskrivande steget i analysen handlar fokus här om att förstå och tolka vilka diskurser som sätter villkoren för vad som kan sägas eller inte sägas. I analysens tredje steg vidgas analysen till en förklaring av hur diskurser ingår i särskilda diskursordningar. Det är i detta sammanhang, i diskursers sociala inbäddning, som vi också menar att kritiken mot tolkande ansatser får sin lösning. Med hjälp av Fairclough (1992, 1995) skulle vi kunna se det som ett steg mot en förklarande tolkning av språkliga och sociala handlingar. Analysen av social praktik handlar om att sammanföra text och diskurs med förklarande samhällsvetenskaplig teori. I detta möte skapas nya förklaringsmöjligheter bortom textens deskriptiva nivå och den diskursiva praktikers tolkande nivå. Beskrivningen och tolkningen vävs in i en vidare samhällskontext som också hjälper till att förklara varför exempelvis policyförändringar framstår som rimliga och legitima här och nu.

CDA – en mötesplats för olika typer av diskursanalyser

Den kritiska diskursanalysen är varken någon enhetligt sammanhållet teori eller något fixerat metodiskt tillvägagångssätt. Den utgör en mötesplats för olika metoder utifrån de grundläggande antagande som vi pekat på. Inom ansatsen uppmuntras tvärtom olika metodiska designer för att studera hur makten över språket, i vid mening, tar sig uttryck i situerade, sociala praktiker.

I de två första artiklarna görs policyorienterade diskursanalyser av gymnasieskolans reformer och förändrade kunskapspraktiker (Adolfsson och Berggren). I artiklarna studeras hur aktörer som lärare och elever, fenomen, händelser och processer diskursivt konstrueras språkligt och begreppsligt i olika policydokument. Det efterföljande bidraget (Fonseca) är ett exempel på normkritisk analys av fuskpraktiker inom gymnasieskolan. Här anläggs ett diskursanalytiskt raster på de normförhandlingar som pågår mellan elever, lärare och skolledare. I temanumrets fjärde bidrag genomför Nilsson en etnografisk underbyggd diskursanalys av en grundskolas pedagogiska arbete inom ett alltmer stigmatiserat och mångkulturellt bostadsområde. Avslutningsvis genomför AnnCharlott Norman och Lena Fritzén en samtalsorienterad diskursanalys av kunskapspraktiker inom hälso- och sjukvård.

I det första bidraget VAD RÄKNAS SOM KUNSKAP I DEN SVENSKA GYMNASIESKOLAN? EN KRITISK DISKURSANALYS AV FÖRÄNDRADE POLICYFORMULERINGAR MELLAN 1990-TALET OCH 2010-TALET I SVENSK GYMNASIESKOLA gör *Carl-Henrik Adolfsson* en policyorienterad diskursanalys av förändrade policyformeringar mellan 1990-talet och 2010-talet i svensk gymnasieskola. Med fokus på hur kunskaper inramas i utbildningspolicy undersöks vilka problem som 1990-talets respektive den nu pågående gymnasireformen är att betrakta som lösningen på. Den diskursanalys Adolfsson arbetar utifrån tar särskilt fasta på begrepp och begreppsanvändning som signaler på diskursiva skiften och brott i policydokumenten. 1990-talets gymnasireform (SOU 1992:94, Prop. 1992/93:250) utgör en fond för analysen. Syftet är att påvisa vissa dominerande diskursiva förskjutningar över tid, från 1990-talet fram till den idag pågående reformeringen av gymnasieskolan (SOU 2008:27, Prop. 2008/09:199) med avseende på vad som framställs som god kunskap samt hur en sådan kunskap försöker att finna legitimitet. Artikeln skapar en förståelse för de reformtendenser vi ser i dagens svenska gymnasieskola där en innehålls- och resultatstyrning blir alltmer framträdande.

I bidraget EN GEMENSAM RESA ELLER SKILDA RESOR: TALET OM KÄRNÄMNINGEN I GYMNASIESKOLAN 1990–2009 ger *Jan Berggren* en bild av hur kärnämnen i gymnasieskolan förändrats från det att introducerades i Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf94). Under reformperioden 1990 till 2009 förflyttas det utbildningspolitiska samtalet om kärnämnen. Analysen visar att kärnämneskunskaper i början av 1990-talet kännetecknades av en svag diskursiv klassificering (Bernstein). Alla ungdomar oavsett gymnasieprogram ansågs vara i behov av kärnämnesstudier för att möjliggöra såväl deltagande i samhällslivet som fostran till aktiva samhällsmedborgare. En starkare

klassificering och åtskillnad mellan olika gymnasieprogram och dess elever har lyfts fram under senare tid. Berggrens policyorienterade diskursanalys visar på några centrala diskursiva brott i denna utveckling.

Lars Fonseca genomför en normkritisk analys av hur skolfuskpraktiker i gymnasieskolan kan förstås i relation till skolans mål- och resultatstyrning. I artikeln *DET ÄR NÄSTAN SOM LITE ANSVAR ATT FUSKA: EN KRITISK ANALYS AV HUR NORMER KRING SKOLFUSKPRAKTIK I GYMNASIESKOLAN VILLKORAS AV EN TILLTAGANDE MARKNADISERING AV UTBILDNING* drivs tesen att allt större fokus på utvärderingar kring utbildningens kvalitet har kommit att vända uppmärksamheten mot resultatuppfyllelse i termer av andelen betyg på minst Godkänd (G) nivå. Utvecklingen innefattar också att honnörsbegreppet likvärdighet, allt tydligare kommit att relateras till elevers mätbara studieresultat. I en likvärdig utbildning når alla elever målen. Likvärdighet kan därför kontrolleras genom uppföljning och utvärdering av skolors resultat. I artikeln presenteras en normkritisk undersökning av de förväntningar som uppfattas av elever, lärare, skolledare och skolor när de ställs inför ett ökat yttre tryck på att få upp sina resultat över godkändnivån.

I *Henrik Nilssons* artikel *TALLSKOLAN: EN MÅNGKULTURELL SKOLAS TILLBLIVELSE OCH PEDAGOGIK*, analyseras framväxten av vad vi idag skulle kalla för en stigmatiserad och etniskt heterogen grundskola under tidsperioden mellan 1970 till 2011. Nilssons analyser visar hur etniska gruppers in och utflyttning till området och lokal skolpolitik samverkar med lärares och rektorers diskursiva handlingsstrategier över tid. Den mångkulturella skolan har blivit allt mer komplex och svårmanövrerad i takt med att den utsätts för en meritokratisk bedömning av framgång på lokala utbildningsmarknader, vilket i artikeln skrivs fram som ett djupt orättvist utgångsläge där Tallskolan, dess lärare och elever, lämnats åt sitt öde.

MONEY TALKS: EN KRITISK DISKURSANALYS AV SAMTAL OM FÖRBÄTTRINGAR I HÄLSO- OCH SJUKVÅRD avslutar detta temanummer. Med bidraget ges en viktig kontrastiv fallstudie där det tydligt framgår att flera policytendenser inte är kontextspecifika utan rör sig över olika pedagogiska kontexter (som utbildning och sjukvård), men att de får olika genomslag och sociala konsekvenser utifrån de specifika kontexterna. I likhet med andra offentliga organisationer präglas hälso- och sjukvården sedan ett trettiotal år tillbaka av marknadsorienterade styrningsprinciper, vilka uttrycks i förbättringar som ytterst handlar om mer makt till patienterna. *AnnCharlott Norman* och *Lena Fritzén* har observerat när olika aktörer inom hälso- och sjukvården diskuterar hur en förbättrad och effektivare vård kan skapas. En viktig utgångspunkt i artikeln är att samtalen i förbättringspraktiker bär på diskursiva mönster som skapar villkor för lärande. I artikeln visar

författarna hur en marknadsdiskurs dominerar samtalen om sjukvårdens förbättringspraktiker. Inom denna diskurs utvecklar personalen en medvetenhet om att patienten representerar ett ekonomiskt värde och att det är den enskildes intressen som ska tas tillvara, vilket begränsar utrymmet för en öppen och kritisk diskussion om hur olika professioner kan bidra till en förbättrad sjukvård.

Referenser

- Chouliaraki, Lilie & Fairclough, Norman (1999): *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ball, Stephen; Maguire, Meg; Braun, Annette & Hoskins, Kate (2011): Policy actors: doing policy work in schools. *Discourse. Studies in the Cultural Politics of Education*. 32(4), s 625–639.
- Fairclough, Norman (1989): *Language and Power*. London: Longman.
- Fairclough, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1995): *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Longman.
- Lpf 94 *Läroplan för de frivilliga skolformerna*. Stockholm: Fritzes.
- Ozga, Jenny (2000): *Policy Research in Educational Settings: A Contested Terrain*. Buckingham: Open University Press.
- Proposition 1992/93: 250 *Ny läroplan och ett nytt betygssystem för gymnasieskolan, komvux, gymnasiesärskolan*. Stockholm.
- Proposition 2008/09:199 *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan*. Stockholm.
- Reed, Ariail Isac (2011): *Interpretation and Social Knowledge: On the Use of Theory in the Human Sciences*. Chicago: Chicago University Press.
- Schüllerqvist, Ulf (1995): Förskjutningen av svensk skolpolitisk debatt under det senaste decenniet. I Tomas Englund, red: *Utbildningspolitiskt systemskifte?* 44–106. Stockholm: HLS.
- SOU 1992:94 (1992): *Skola för bildning*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2008:27 (2008): *Framtidsvägen – En reformerad gymnasieskola*. Stockholm: Fritzes
- Wood, Gordon, S. (2011): *The Idea of America: Reflections on the Birth of the United States*. New York. The Penguin Press.